

Pók László Gábor

Védeni vagy megosztani? – A személyes adatok szerepe az internetes platformok szabályozásában

Az internetes platformok központi szerepet játszanak a digitális gazdaságban. A platformok számos különböző piacon vannak jelen, de közös vonásuknak tekinthető, hogy nagymértékben támaszkodnak a felhasználók által rendelkezésükre bocsátott, illetve a felhasználókról a platform használata során gyűjtött adatokra. A platformok működése kapcsán kulcskérdés, hogy a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályozás miként érvényesül a platformok tekintetében. Másik oldalról a platformok által nyújtott, egyre inkább adatalapú szolgáltatásokra tekintettel, felmerül az adatok megosztásának, illetve harmadik felek számára történő hozzáférhetővé tételének igénye. Az adatok védelme és megosztása között feszülő látszólagos ellentétre is tekintettel az internetes platformok szempontjából is kiemelt jelentősége van annak, hogy kialakítható-e egyensúly a két elvárás között, és ha igen, akkor miként érinti ez a platformok üzleti modelljét.

Bevezetés – Az internetes platformok kora

Az internetes platformok a 21. században meghatározó szerepre tettek szert az élet számos területén, kezdve a különböző keresőmotoroktól az online kapcsolattartáson át az internetes vásárlásokig. A különböző célokat szolgáló és más-más piacokon érvényesülő, gyakran piacokat felforgató platformok közös vonásának tekinthető, hogy nagymértékben támaszkodnak a felhasználók által rendelkezésükre bocsátott, illetve a felhasználókról a platform használata során gyűjtött adatokra. A platformok sikerének az egyik fontos sarokköve éppen az, hogy olyan adatvagyonot tudtak felhalmozni és folyamatosan gyarapítani, továbbá ezt az adatvagyonot olyan módon képesek kiaknázni, amely komoly versenyelőnyt biztosíthat számukra a saját piacukon, sokszor megnehezítve vagy szinte ellehetetlenítve az új szereplők piacra való belépését, illetve lehetővé teheti, hogy az egyik piacon sikeresnek bizonyuló platform más piacokra is belépjen.

Az internetes platformok működésében központi szerepet játszanak az adatok, köztük a személyes adatok. Ennek megfelelően a platformok működése kapcsán kulcskérdés, hogy a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályozás miként érvényesül a platformok esetében. Továbbá felmerül a kérdés, hogy az általános adatvédelmi szabályok elégségesek-e, kellően hatékonyak-e az internetes platformok működésével összefüggésben megvalósuló adatkezelések tekintetében, vagy a platformok

jelentette kihívásokra, illetve a platformok által a magánszférát érintően kifejtett hatások kezelésére külön szabályok megalkotásával szükséges válaszolni.

A másik oldalról a platformok által kezelt adatvagyon kapcsán gyakran felmerülő vélemény, hogy – az adatalapú gazdaság erősítése, az adatokban rejlő potenciál hatékonyabb kiaknázása, esetleg a technológiai fejlődés, az innováció előmozdítása vagy éppen a versenyfeltételek kiegyenlítése érdekében – a platformok adatvagyonát bizonyos feltételek mellett meg kellene nyitni más szereplők, adott esetben a platformok versenytársai előtt. Ennek többféle formája is elképzelhető, az egyedi esetekben biztosított platformváltást támogató megoldásoktól (adathordozás, illetve adathordozhatóság) az adatvagyon – legalább részben – hozzáférhetővé tételét biztosító megoldásokig. Az ilyen szabályozási kérdések kapcsán hangsúlyosan merül fel az adatok megosztása és az adatok védelme között feszülő – látszólagos – ellentét, amelyet minden, az adatok megosztását, illetve hozzáférhetővé tételét célzó szabályozási elképzelésnek kezelnie kell.

Az alábbiakban a platformok néhány alapvető jellemzője alapján röviden bemutatom, hogy a digitális gazdaságban miként válhatnak kiemelt szereplővé. A kiindulópontot a platformok szabályozásának adatközpontú megközelítéséhez az adhatja, hogy működésük jelentősen támaszkodik a gyűjtött személyes adatokra, és azt sem felejtethjük el, hogy az internetes platformok adatkezelését hosszabb ideje számos bírálat éri. A platformok a felhalmozott adatoknak köszönhetően a saját piacukon gyakran szinte monopolhelyzetbe kerülhetnek, és más piacokra is beléphetnek az adatokra támaszkodva. Ugyanakkor azon szereplők, amelyek a platformok által felhalmozott adatokhoz nem férhetnek hozzá, nagyon nehezen tarthatnak lépést velük. Az adatokra vonatkozó szabályozásnak tehát kettős célt kell szolgálnia, egyrészt a platformok kezelésében lévő adatok védelmét, másrészt a platformok dominanciájával szembeni eszközök biztosítását a versenyfeltételek alakítása érdekében. Az elmúlt időszakban a szabályozás, különösen az Európai Unióban, talán inkább az első követelmény (adatvédelem) tekintetében ért el előrelépést, míg a második cél hatékony támogatásával adós maradt. A 2020 februárjában megjelent *Európai adatstratégia*³⁴ kiemelten foglalkozik az adatok megosztásának kérdésével, és több olyan jogalkotási kezdeményezést tartalmaz, amelyek akár a platformok működésére is hatással lehetnek. Az alábbiakban először bemutatom, hogy milyen fő adatvédelmi kihívásokkal szembesülünk az internetes platformok kapcsán, és ezekre a szabályozás jelenleg milyen válaszokat ad, ezt követően pedig megvizsgálom, hogy az adatok szabad áramlására, illetve megosztására, az adatokhoz való hozzáférés szélesebb körű biztosítására épülő elképzelések miként érinthetik a platformok működését és a személyes adatok védelmét.

³⁴ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.).

Az internetes platformok működésének főbb elvei és az adatok szerepe a platformgazdaságban

A digitális gazdaság és a platformok

Az elmúlt évtizedekben a gazdaság folyamatos átalakuláson megy keresztül, amelyben a technológiai fejlődés és a technológiai eszközök egyre szélesebb körű használata kiemelt szerepet játszik. A technológiai fejlődés ütemét gyakran az úgynevezett Moore-törvényre hivatkozva írják le, miszerint az integrált áramkörök összetettsége nagyságrendileg másfél éves időtávon megduplázódik. Talán kevésbé ismert az úgynevezett Nielsen-törvény, amely szerint az internetes sáv szélesség bővülése tekintetében tapasztalhatunk éves szinten átlagosan 50%-os növekedést (azaz két évente következik be a duplázódás).³⁵ Ezek egyes területeken jól jelzik a fejlődés ütemét, bár általánosításuk félrevezető lehet, ugyanakkor a tendenciák érzékeltetésére mindenképpen alkalmasak. Egyszerűbb megfogalmazásban, Justin Trudeau kanadai miniszterelnök Davosban, a Világ Gazdasági Fórumon 2018-ban elmondott beszédének gyakran idézett mondata szerint: „A változás üteme még sohasem volt ennyire gyors, de soha többé nem lesz már ilyen lassú.”³⁶

A gyors ütemű fejlődésnek köszönhetően egyre inkább digitális gazdaságról beszélhetünk, és az Európai Unió egyik kiemelt törekvése az egységes digitális piac, ezen belül az egységes adattér megteremtése. A digitális piacon pedig kiemelten fontos szerepet játszanak az internetes platformok. Az Európai Bizottság *Európai digitális egységes piaci stratégiára* vonatkozó közleménye³⁷ is leszögezte:

„Az internetes platformok (pl. keresőprogramok, közösségi média, elektronikus kereskedelmi platformok, alkalmazás-áruházak, ár-összehasonlító oldalak) egyre központibb szerephez jutnak a társadalmi és gazdasági életben: a fogyasztók számára lehetővé teszik az információk internetes elérését, a vállalkozások pedig kiaknázhathatják az elektronikus kereskedelem előnyeit. Európa nagy lehetőségekkel rendelkezik ezen a téren, a szétaprózódott piac viszont visszatartja, és akadályozza a vállalkozások növekedését.”³⁸

³⁵ Jacob Nielsen: Nielsen's Law of Internet Bandwidth. *NN/g Nielsen Norman Group*, 1998. április 4. / 2019. szeptember 27.; Ehhez lásd Amael Cattaruzza: *A digitális adatok geopolitikája. Hatalom és konfliktusok a big data korában*. Budapest, Pallas Athéné, 2020. 7.

³⁶ „The pace of change has never been this fast, yet it will never be this slow again.” Justin Trudeau: Justin Trudeau's Davos Address in Full. *World Economic Forum*, 2018. január 23.

³⁷ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.).

³⁸ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.). 3.3.1. pont.

A platformok alapvető jellemzői

Az internetes platformok „[...] szerteágazó tevékenységeket fednek le, ideértve az online reklámpplatformokat, piacokat, keresőmotorokat, a közösségi médiát és a kreatív tartalmakat kínáló elárúsítóhelyeket, alkalmazásokat forgalmazó platformokat, távközlési szolgáltatásokat, fizetési rendszereket és a közösségi gazdaság platformjait.”³⁹ Cor Molenaar úgy tekint a platformra, mint „egy felek közötti együttműködésre”, és az alábbi típusokba sorolja őket: (i) kereslet által vezérelt platformok, (ii) gyűjtőportálok (a kínálat összevonása), (iii) információs platformok, és (iv) kommunikációs platformok.⁴⁰ Nick Srnicek – más megközelítésben, túllépve az internetes platformok körén – öt csoportba sorolja a platformokat: (i) hirdetési platformok, (ii) felhőplatformok, (iii) ipari platformok, (iv) termékplatformok, és (v) leanplatformok.⁴¹ Tekintettel arra, hogy a platformok központi szerepet vívtak ki maguknak a digitális gazdaságban, ugyanakkor nagyon eltérő tevékenységeket végeznek, illetve különböző piacokon vannak jelen, szükséges megvizsgálni, hogy melyek azok a közös jellemzők, amelyek a platformok dominanciájához hozzájárulnak a piacon, és ez alapján általános meghatározásuk is megadható, amely a platformok (és köztük különösen az internetes platformok) széles körének leírására alkalmas.

Henri Piffaut szerint a „platformok a csereforgalomhoz vagy interakciókhoz biztosítanak környezetet.”⁴² Piffaut ezeket a műveleteket összefoglalóan tranzakcióknak nevezi, és a platformok tranzakciók lebonyolításában való közvetítő szerepe kapcsán három jellemzőt határoz meg, amelyek a tranzakciók lebonyolításának egyéb formáitól eltérnek: egyrészt a platformok a tranzakciós környezetek kialakításában és szabályozásában játszanak kulcsszerepet, másrészt többoldalúak, harmadrészt pedig a működésükben kiemelt szerepet játszik az úgynevezett hálózati hatás.⁴³

Piffaut a platformok többoldalúsága kapcsán azt hangsúlyozza, hogy a tranzakciós oldal mellett az adatoldal jelenti a platformok sikerének egyik alapvető feltételét, mivel a tranzakciók lebonyolításában játszott szerepükön messze túlmutat az, ahogyan az adatok révén biztosítják a platformok növekedését és piaci pozícióik kiaknázását.⁴⁴

A platformok által gyűjtött és kezelt adatok mennyisége nagyon szoros összefüggésben van a hálózati hatással. A hálózati hatás érvényesülését – leegyszerű-

³⁹ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Online platformok és a digitális egységes piac – Lehetőség és kihívás Európa számára*. COM(2016)288 végleges (2016. május 25.). 2. pont.

⁴⁰ Cor Molenaar: *A verseny vége. A hálózati gazdaság hatása*. Budapest, Pallas Athéné, 2021. 26.

⁴¹ Nick Srnicek: *Platform Capitalism*. Cambridge–Malden, Polity Press, 2017. 48–49.

⁴² Henri Piffaut: *Platforms, a Call for Data-based Regulation*. CPI Antitrust Chronicle, 2018. 2.

⁴³ Piffaut (2018): i. m. 2.

⁴⁴ Piffaut (2018): i. m. 2.

sítve – akkor figyelhetjük meg, ha a mások által tapasztalható kereslet befolyásolja az adott termék vagy szolgáltatás iránti kereslet alakulását. Ez a hatás több tényezőtől táplálkozhat, így fakadhat a szolgáltatást igénybe vevők közötti interakciókból (például ha egy kommunikációs platformon egyre többen érhetők el, akkor az további felhasználók számára jelenthet vonzerőt a csatlakozásra), de szintén eredhet a más fogyasztóktól, illetve felhasználóktól származó információkból (például ha egy online kereskedelmi platformot sokan ajánlanak, köztük akár olyan személyek, akiknek a véleménye fontos a környezetük számára, akkor előbb-utóbb vélhetően többen kipróbálják az adott platformot).⁴⁵ A pozitív hálózati hatások mellett negatív hálózati hatások is felléphetnek (például azért vált a felhasználó keresőszolgáltatást, mert olyan szolgáltatót keres, amely kevesebb adatot tárol el a felhasználókról, vagy éppen átláthatóbb tájékoztatást ad az általa folytatott adatkezelésekről).

A platformok esetében a hálózati hatás és a platformok adatokra épülő működése nagyon szorosan összefügg egymással. Minél többen használják az adott platformot, illetve minél több tranzakciót bonyolítanak az adott platformon keresztül (legyenek ezek a tranzakciók bármilyenek, függően az adott platform típusától), annál nagyobb adatmennyiség generálódik. Minél nagyobb mennyiségű adat generálódik, annál személyre szabottabb szolgáltatást (vagy ennek látszatát) tud nyújtani a platform, így egyre többen csatlakoznak hozzá.⁴⁶ A hatás tehát körkörös, így egy szinte öngerjesztő folyamatot láthatunk. Egyes esetekben a platformok többoldalusága révén a különböző oldalakon jelentkező hatások erősíthetik egymást, hiszen ha az egyik oldalon megindul a növekedés, az a másik oldalon is növekedést generálhat (például ár-összehasonlító oldal vagy internetes áruházak esetében akár a keresleti, akár a kínálati oldal bővülése kiválthat bővülést a másik oldalon is). Más esetekben ez a hatás talán nem érvényesül ennyire határozottan, hiszen egyik oldalról egyértelműen működik (például a közösségi oldalhoz sok felhasználó csatlakozik, az bevonzza a hirdetőket), míg másik oldalról nem feltétlenül vált ki hatást, sőt akár negatív hatásként elriaszthatja az esetleges csatlakozókat (például ha túl sok egy platformon a hirdetés, az nem feltétlenül vonz be új felhasználókat, viszont egyeseket akár távol tarthat, vagy távozásra ösztönözhet).

A platformok talán legszélesebb körét átfogó jellemző tulajdonságként a platformok közvetítő szerepét lehet megragadni, amely révén két vagy több oldalt kapcsolnak össze egymással. Srnicek megfogalmazása alapján „a platformok, legáltalánosabb meghatározás szerint, olyan digitális infrastruktúrák, amelyek két vagy több csoport számára lehetővé teszik az egymás közötti interakciót”.⁴⁷ Molenaar is

⁴⁵ Jack Hirshleifer – Amihai Glazer – David Hirshleifer: *Mikroökönómia*. Budapest, Osiris, 2009. 324.

⁴⁶ „E platformok (ti. közvetítő platformok) annál erősebbek, minél gyakrabban látogatják őket, minél nagyobb mennyiségű felhasználóval rendelkeznek, és minél több aktivitást és adatot generálnak.” Cattaruzza (2020): i. m. 72.

⁴⁷ Srnicek (2017): i. m. 42–43.

hasonlóan fogalmazza meg az új üzleti modell lényegét, szerinte „[e]gy platform-alapú üzleti modellben az értéket a platform tulajdonosa hozza létre, mint független közvetítő, két (vagy több) kölcsönösen függő fél összepárosításával, összekapcsolásával és a felek közötti közvetlen interakció elősegítésével”.⁴⁸

A fenti jellemzőket az internetes platformok gyakran arra használják, hogy új piacokat hozzanak létre, vagy éppen átalakítsák a meglévő, hagyományos piacokat, mégpedig a rendelkezésükre álló adatok révén.⁴⁹ Az adatok központi szerepe tehát egyértelműen tetten érhető a platformok működésében, éppen ezért az adatokat érintő szabályozás a platformok működésére közvetlenül vagy közvetett módon hatást gyakorol. Természetesen ez a hatás kölcsönös, hiszen a platformok meghatározó szerepe a digitális gazdaságban jelentős mozgatórugója számos szabályozási kezdeményezésnek.

A platformok működésének megközelítése a szabályozás oldaláról

A technológiai fejlődés és a jog kapcsolata széles körben képezi a tudományos vizsgálgatás tárgyát. Számos olyan technológiai újdonság jelenik meg, amely kihívást intéz az éppen hatályos jogi szabályozással szemben. Ahogy Gyekiczky Tamás fogalmaz: „A technikai, technológiai, informatikai fejlődés minden kétséget kizáróan felgyorsult, úgy tűnik, mérőföldekkel jár a jog által modellizálható helyzetek előtt.”⁵⁰ Ennek kapcsán felvetődik a kérdés, hogy a jogrendszer miként reagáljon a kihívásra: a meglévő szabályok megfelelő értelmezésével kezelhető-e a helyzet, vagy új, az adott technológia sajátosságára reflektáló különös szabályozásra van szükség, esetleg a két megközelítés valamilyen ötvözte képezheti a megfelelő megoldást. Gyekiczky három lehetséges szabályozási modellt említ: adaptációs modell, transzformációs modell és a szakítás modellje.⁵¹ Az adaptációs modell azokat az eseteket foglalja magában, amikor a meglévő jogi kereteken belül keresnek megoldást az innováció jelentette kihívásokra. A szakítás modellje ezzel szemben teljes eltávolodást jelent a meglévő szabályozási környezettől, és új alapokra helyezi egy terület jogi szabályozását. E két modell közötti köztes helyet foglal el a transzformációs modell,

⁴⁸ Molenaar (2021): i. m. 27.

⁴⁹ Ahogy az Európai Bizottság *Online platformok és a digitális egységes piac – Lehetőség és kihívás Európa számára* című közleménye is fogalmaz a platformok jellemzői kapcsán, „képesek új piacokat létrehozni és formálni, hagyományos piacok számára kihívást jelenteni és a részvétel vagy az üzleti tevékenység új formáit nagy mennyiségű adat gyűjtése, feldolgozása és szerkesztése révén megszervezni”, lásd Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Online platformok és a digitális egységes piac – Lehetőség és kihívás Európa számára*. COM(2016)288 végleges (2016. május 25.). 2. pont.

⁵⁰ Gyekiczky Tamás: *Jogrendszerek a Digitális Társadalomban*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2020. 74.

⁵¹ Gyekiczky (2020): i. m. 116.

amely a meglévő kereteken túlterjeszkedik, mivel az adaptáció a szabályozni kívánt jelenség esetében nem működik, de nem jelent teljes szakítást a korábbi szabályozási megoldásokkal sem, számos tekintetben támaszkodik a meglévő szabályokra, jogértelmezésekre.

Jelentős különbség lehet aszerint, hogy meglévő piacokon megjelenő romboló technológiáról (lásd például az Airbnb megjelenését a szállások piacán) vagy olyan új technológiáról van szó, amely korábban ismeretlen volt (például mesterséges intelligencia).⁵² Ez a kérdés az internetes platformok szabályozása kapcsán is felmerül, hiszen a platformok megjelenése egyrészt gyakran a meglévő piacok felforgatásával jár együtt, másrészt a platformok szívesen nyitnak az új technológiák felé, amellyel a meglévő piacukon tovább fokozhatják az előnyüket más szereplőkhöz képest, továbbá ez új piacokra történő belépéssel vagy akár új piacok megteremtésével is járhat.

Az internetes platformok működésének adatvédelmi vonatkozásai

Platformok és személyes adatok

A platformgazdaság és a platformok legfontosabb jellemzőinek nagy vonalakban történt meghatározását követően érdemes közelebbről is szemügyre vennünk az internetes platformok működéséhez kapcsolódó néhány, a személyes adatok kezelését érintő jellemzőt:

- a) Ahogy a fentiekben láttuk, az internetes platformok működése szinte elképzelhetetlen személyes adatok nélkül. Az Európai Bizottság Európai digitális egységes piaci stratégiára vonatkozó közleménye is kiemeli: „A platformok a fogyasztóikra vonatkozóan hatalmas adathalmazt generálnak, halmoznak fel és ellenőriznek, amiből algoritmusokkal nyernek használható információt. Ezek az adathalmazok exponenciálisan növekednek – az interneten keringő összes adat 90%-a két éven belül keletkezett.”⁵³
- b) A felhasználókat érintő kiterjedt profilalkotás gyakori velejárója a platformok működésének. Egyrészt a platformok a nagyszámú felhasználójuk és a tőlük, illetve róluk gyűjtött adatok révén kiváló helyzetben vannak ahhoz, hogy nagyon alapos profilokat készítsenek, és ezekre építve nyújtsák a szolgáltatásukat. (Akár maguknak a felhasználóknak, például filmek vagy zene ajánlása révén vagy éppen a platform szolgáltatásait a másik oldalon igénybe vevő félnek, például hirdetőknak, esetleg mindkét oldalnak, mint a közösségi

⁵² Klein Tamás – Tóth András (szerk.): *Techológia jog – Robotjog – Cyberjog*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018. 22–23.

⁵³ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.). 3.3.1. pont.

média esetében, amikor a profil egyrészt a felhasználóknak ajánlott tartalom, másrészt a hirdetések célzása tekintetében is használható.) Az adatvédelmi szabályok egyre inkább figyelmet fordítanak a profilalkotás jelenségére, illetve a profilokon alapuló tipikusan automatizált döntéshozatal hatásaira.⁵⁴

- c) A személyes adatok gyakran „fizetőeszközként” szolgálnak a platform által nyújtott szolgáltatásokért cserébe. A platformok ezt az eszközt éppen a fentiekben bemutatott hálózati hatás minél könnyebb érvényesülése érdekében is alkalmazzák, hiszen így a felhasználók számára a belépési korlát igen alacsony, ingyenes szolgáltatásként jelenik meg, és a felhasználókban gyakran nem tudatosul, hogy valójában a személyes adataikat adják a szolgáltatás igénybevételeért cserébe.⁵⁵ Természetesen az egyik oldalon megjelenő ingyenesség nem jelenti azt, hogy a platform a másik oldalon (például hirdető, kereskedő stb.) ne kérne anyagi ellenszolgáltatást a platform használatáért.
- d) Az internetes platformok működése kapcsán központi kérdés, hogy a felhasználók milyen információkkal rendelkeznek az őket érintő adatkezelésekről, mennyire transzparensen működnek a platformok.

⁵⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (GDPR) úgy határozza meg a profilalkotást, mint „személyes adatok automatizált kezelésének bármely olyan formája, amelynek során a személyes adatokat valamely természetes személyhez fűződő bizonyos személyes jellemzők értékelésére, különösen a munkahelyi teljesítményhez, gazdasági helyzetéhez, egészségi állapothoz, személyes preferenciákhoz, érdeklődéshez, megbízhatósághoz, viselkedéshez, tartózkodási helyhez vagy mozgáshoz kapcsolódó jellemzők elemzésére vagy előrejelzésére használják”. Lásd GDPR 4. cikk 4. pont. A Kínában 2021 augusztusában elfogadott és 2021. november elsejétől hatályos adatvédelmi törvény, a Personal Information Protection Law of the People's Republic of China (PIPL) 73. cikke is meghatározza az automatizált döntéshozatal fogalmát, amely hasonlóan a GDPR-ban szereplő profilalkotáshoz, lényegében a személyes jellemzők automatizált eszközökkel történő elemzését, illetve értékelését és az ezen alapuló döntéshozatalt jelent.

⁵⁵ Erre vonatkozóan lásd például a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) Vj-85/2016/189 sz. ügyben, a Facebook Ireland Ltd.-vel szemben folytatott eljárásban hozott határozatot, amelyben 1,2 milliárd forint bírságot szabott ki a szolgáltatása ingyenességére utaló, a GVH által megtevesztőnek minősített állítás miatt. A Kfv.II.37.243/2021/11. sz. ügyben, felülvizsgálati eljárásban, a Kúria hatályában fenntartotta az első fokon eljáró bíróság döntését, amellyel a Fővárosi Törvényszék hatályon kívül helyezte az alperes (GVH) határozatát. A Kúria megállapította, hogy „[a] személyes adatoknak célzott hirdetésekre való használatra átadása a fogyasztó részéről nem tekinthető olyan ellenszolgáltatásnak, amely az Fttv. 6. § (1) bekezdés c) pontja alá tartozik”. Lásd a Kfv.II.37.243/2021/11. sz. ügyben hozott ítélet, 80. pont, 12. A fogyasztó által ingyenesen (pénzbeli ellenszolgáltatás nélkül), ugyanakkor a vállalkozás rendelkezésére bocsátott személyes adatok ellenében igénybe vehető digitális szolgáltatások, illetve digitális tartalmak megítélése kapcsán Magyarországon változást hozhat a 2022. január 1-jétől hatályos, a fogyasztó és a vállalkozás közötti, az áruk adásvételére, valamint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések részletes szabályairól szóló 373/2021. (VI. 30.) Kormányrendelet, amely kifejezetten kitér erre a kérdéskörre is.

A platformok működésének adatvédelmi kockázatai

A platformok fenti, a személyes adatok védelme szempontjából kiemelt jellemzői előrevetítik, hogy a platformok működésének számos adatvédelmi kockázata vetődhet fel. Az adatvédelmi kockázatok az egyes platformtípusok esetében eltérő módon, illetve eltérő mértékben jelentkeznek, ugyanakkor az nehezen vitatható, hogy a személyes adatok védelme szempontjából az internetes platformok gyakran minősülnek „veszélyes üzemnek”. Az adatvédelmi kockázatok közül kiemelést érdemelnek az alábbiak:

- a) A személyes adatok központi szerepére tekintettel könnyen előfordulhat, hogy egy platform működése során túlzott mértékű adatgyűjtésre kerül sor, amely ellentétes lehet az adatvédelem két meghatározó jelentőségű alapelvével, a célhoz kötöttséggel és az adattakarékossággal.⁵⁶
- b) A széles körű adatgyűjtés kiterjedt profilalkotást és automatizált döntéseket tesz lehetővé. A profilalkotás, különösen az internetes platformok által, a felhasználók nagyon széles körét érintően végzett profilozás, előnyei mellett komoly veszélyeket rejt. Ahogy a 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport iránymutatása rögzítette:

„A profilalkotás ráerősíthet a meglevő sztereotípiákra és társadalmi szegregációra. Emellett a személyeket bizonyos kategóriákba skatulyázhatja be, és a számukra javasolt preferenciákra korlátozhatja őket. Ez alááshatja az egyének választási szabadságát például bizonyos termékek vagy szolgáltatások – könyvek, zene vagy hírcsatornák – tekintetében. Bizonyos esetekben a profilalkotás pontatlan előrejelzésekhez vezethet. Más esetekben a szolgáltatások és áruk igénybevételének megtagadásához és indokolatlan megkülönböztetéshez vezethet.”⁵⁷

- c) Az ingyenesség érzetének is köszönhetően nagyon erősen érvényesülhet a felhasználó fogva tartásának hatása (*lock-in*). Ehhez hozzájárul, hogy az ingyenességgel együtt járó hálózati hatás miatt a távozást megnehezíti, hogy a szolgáltatásokat máshol nem lehet ugyanolyan módon igénybe venni, vagy legalábbis az ettől való félelem eltántoríthat sokakat egy platform elhagyásától. Nehéz lehet a váltás amiatt is, mert éppen az adatokra épülő szolgáltatások révén a szolgáltatás színvonalának csökkenésétől tarthatnak a felhasználók, ha a használt platformot hátrahagyva új szolgáltatónál keresnének helyettesítő megoldást.
- d) Számos esetben azt tapasztalhatjuk, hogy a felhasználók számára nem kellően átlátható a platformok működése és adatkezelési gyakorlata. A Bizottság – többek között – erre is felhívja a figyelmet az Európai digitális egységes piaci stratégiában:

⁵⁶ Lásd GDPR 5. cikk (1) bekezdés b) és c) pont.

⁵⁷ 29. Cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport: *Iránymutatás az automatizált döntéshozatallal és a profilalkotással kapcsolatban a 2016/679 rendelet alkalmazásához*. WP 251 rev.01, 2018. február 6. 6.

„[...] átláthatatlan az, hogyan használják a megszerzett információt, alkupozíciójuk nagyon erős az ügyfélhez képest, ami tükröződik a szerződési feltételekben (különösen a kkv-k irányában), saját szolgáltatások promóciója a versenytársakkal szemben, átláthatatlan árazási politika, valamint az árképzési és értékesítési feltételek korlátozása”.⁵⁸

- e) A platformok által kezelt hatalmas adattömeg számos adatbiztonsági kihívást hordoz magában. A nagy platformok folyamatosan ki vannak téve támadásnak és adatszivárgásnak. Talán nem véletlen, hogy a legnagyobb adatvédelmi incidensek között számos olyat találhatunk, amely nagy internetes platformokhoz köthető. Nem ritka az sem, ha egy-egy platform újra és újra a címlapokra kerül a felhasználóit ért adatszivárgás kapcsán.⁵⁹

*Az adatvédelmi szabályozás válaszai
az internetes platformok működésével összefüggő adatvédelmi kockázatokra*

Az elmúlt években jelentős változások történtek az adatvédelmi szabályozás területén. Az Európai Unióban hosszú jogalkotási folyamat eredményeként 2016-ban elfogadták az adatvédelmi reformcsomagot, amelynek részeként hatályba lépett és 2018. május 25-től alkalmazandóvá vált az EU általános adatvédelmi rendelete, a GDPR. A GDPR elfogadása és alkalmazandóvá válása több szempontból fontos mérőföldkönek tekinthető. Egyrészt számos más tényező mellett az új adatvédelmi szabályok elfogadása, az uniós adatvédelmi keretrendszer megújítása szorosan összefüggött a technológiai fejlődéssel, a digitális gazdaság előtérbe kerülésével és az adatalapú megoldások térnyerésével. A GDPR preambuluma úgy fogalmaz, hogy „[e] fejlemények egy olyan szilárd és az eddiginél következetesebb uniós adatvédelmi keretet igényelnek, amelyet erős kikényszeríthetőség támogat, hiszen a bizalom megteremtése fontos a digitális gazdaság belső piaci fejlődéséhez”.⁶⁰ Másrészt a GDPR mintául szolgál az adatvédelmi jogalkotás számára a világ számos pontján, így hatása az Európai Unió területén messze túlmutat. Harmadrészt, a GDPR az EU-n kívülre kiterjedő hatását nem kizárólag azzal fejt ki, hogy a jogszabály maga mintaként szolgál az EU-n kívüli jogalkotók számára, hanem a GDPR 3. cikk (2) bekezdése megteremti a GDPR extraterritoriális hatályát, amikor előírja, hogy a GDPR rendelkezéseit alkalmazni kell

„az Unióban tartózkodó érintettek személyes adatainak az Unióban tevékenységi hellyel nem rendelkező adatkezelő vagy adatfeldolgozó által végzett kezelésére, ha az adatkezelési tevékenységek: a) áruknak vagy szolgáltatásoknak az Unióban tartózkodó érintettek számára

⁵⁸ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.). 3.3.1. pont.

⁵⁹ Az elmúlt néhány év legnagyobb incidenseiről lásd például Michael Hill – Dan Swinhoe: *The 15 Biggest Data Breaches of the 21st Century*. *CSO Online*, 2021. július 16.

⁶⁰ GDPR Preambulum (7).

történő nyújtásához kapcsolódnak, függetlenül attól, hogy az érintettnek fizetnie kell-e azokért; vagy b) az érintettek viselkedésének megfigyeléséhez kapcsolódnak, feltéve hogy az Unió területén belül tanúsított viselkedésükről van szó”.

Ez a rendelkezés pedig azon internetes platformok esetében is megköveteli a GDPR-nak való megfelelést, amelyek nem telepednek le az EU-ban, de az Unióban tartózkodók részére szolgáltatást nyújtanak, vagy az érintettek viselkedését megfigyelik.

Az alábbiakban érdemes röviden áttekinteni, hogy a fent jelzett főbb adatvédelmi kockázatokra a GDPR milyen válaszokat fogalmaz meg.

1. táblázat: A GDPR válaszai a platformok működésével összefüggő adatvédelmi kockázatokra

Platformok működésével összefüggő adatvédelmi kockázat	GDPR alkalmazható rendelkezése
Túlzott mértékű adatgyűjtés	– célhoz kötöttség elve [GDPR 5. cikk (1) bekezdés b) pont], – adattakarékosság elve [GDPR 5. cikk (1) bekezdés c) pont], – korlátozott tárolhatóság [GDPR 5. cikk (1) bekezdés e) pont], – beépített és alapértelmezett adatvédelem [GDPR 25. cikk]
Kiterjedt profilozás, választási szabadság esetleges korlátozása („buborékhatas”), érintetteket hátrányosan érintő automatizált döntések	– tájékoztatással kapcsolatos rendelkezések [GDPR 13. cikk (2) bekezdés f) pont, illetve 14. cikk (2) bekezdés g) pont], – hozzáférési jog [GDPR 15. cikk (1) bekezdés h) pont], – automatizált döntéshozatal egyedi ügyekben, beleértve a profilalkotást (GDPR 22. cikk), különös tekintettel az emberi beavatkozás igénylésére vonatkozó jogra [GDPR 22. cikk (2) bekezdés], – beépített és alapértelmezett adatvédelem (GDPR 25. cikk), – adatvédelmi hatásvizsgálat végzésére vonatkozó kötelezettség [GDPR 35. cikk (3) bekezdés a) pont]
Felhasználók fogva tartása (lock-in-hatás), nehéz a váltás más szolgáltatásra	– adathordozhatósághoz való jog (GDPR 20. cikk)
Transzparencia hiánya, az adatkezelési tevékenység átláthatatlansága	– jogszerűség, tisztességes eljárás és átláthatóság elve [GDPR 5. cikk (1) bekezdés a) pont], – átlátható tájékoztatás, kommunikáció és az érintett jogainak gyakorlására vonatkozó intézkedések (GDPR 12. cikk), – tájékoztatáshoz való jog (GDPR 13. cikk, illetve 14. cikk), – hozzáférési jog (GDPR 15. cikk)
Adatbiztonság sérülésének a veszélye: adatszivárgások, incidensek, jogosulatlan hozzáférések	– integritás és bizalmas jelleg [GDPR 5. cikk (1) bekezdés f) pont], – beépített és alapértelmezett adatvédelem (GDPR 25. cikk), – az adatkezelés biztonsága (GDPR 32. cikk), – incidenskezelésre vonatkozó szabályok (GDPR 33–34. cikkek)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Látható, hogy az internetes platformok működésével összefüggő kockázatok tekintetében a GDPR-ban meghatározott követelmények általános válaszokat adnak az adatkezelők és adatfeldolgozók kötelezettségei tekintetében. Az alábbiakban röviden érdemes megvizsgálnunk, hogy az általános szabályokon túl szükséges lehet-e további platformspecifikus adatvédelmi szabályozás.

Szükséges-e platformokra vonatkozó külön adatvédelmi szabályozás?

A GDPR mint általános adatvédelmi szabályozás nem kifejezetten a platformok, beleértve az internetes platformok adatkezelésének szabályozását célozza. Ugyanakkor, ahogy a GDPR preambuluma mutatja,⁶¹ a technológiai fejlődés, a digitális gazdaság előretörése megjelentek a jogalkotó szeme előtt, mint a szabályozással kezelendő kihívások.

Felmerülhet a kérdés, hogy az általános adatvédelmi szabályok kellő védelmet nyújtanak-e az internetes platformok adatkezelése kapcsán, vagy további szabályozásra, adott esetben platformspecifikus adatvédelmi szabályokra lenne-e szükség. A fenti néhány, az internetes platformok működésével összefüggő kiemelt adatvédelmi kockázatra vonatkozó áttekintés is mutatja, hogy az általános adatvédelmi szabályokban találhatunk válaszokat ezen kihívásokra. Ez persze nem jelenti azt, hogy az adatvédelmi szabályozás és joggyakorlat terén már ne lenne teendő az internetes platformokat érintő adatvédelmi kockázatok kapcsán. Az egyik legfontosabb feladat a fenti általános jogszabályi rendelkezések megfelelő alkalmazása az internetes platformok tekintetében. E téren nagyon jelentős az adatvédelmi szabályok érvényesülése felett őrködő adatvédelmi hatóságok szerepe. Az Európai Unión belül – a GDPR-ban megjelenő egykapus (*one-stop-shop*) ügyintézésnek köszönhetően – kulcsszerep hárul azon tagállami hatóságokra, amelyek az internetes platformokat működtető technológiai vállalatok tekintetében fő felügyeleti hatóságnak minősülnek. A GDPR alapján az adatkezelő vagy az adatfeldolgozó tevékenységi központja⁶² vagy egyetlen tevékenységi helye szerinti felügyeleti hatóság jogosult fő felügyeleti hatósággént eljárni az említett adatkezelő vagy az adatfeldolgozó által végzett, a GDPR 4. cikk 23. pontja szerinti határokon átnyúló adatkezelés tekintetében.⁶³ Az internetes platformok tekintetében fő felügyeleti hatósággént egyesek kiemelt szerepet játszhatnak, tekintettel arra, hogy lényegében néhány tagállami hatóságnál jelennek meg azok a határon átnyúló ügyek, amelyek a legnagyobb technológiai cégeket érintően indulnak az Európai Unióban.⁶⁴ Ez a koncentráció felveti a *forum shopping* veszélyét is, azaz ahhoz vezethet, hogy az adatkezelők

⁶¹ Lásd különösen GDPR Preambulum (6)–(7).

⁶² A „tevékenységi központ” meghatározására lásd GDPR 4. cikk 16. pont.

⁶³ GDPR 56. cikk (1) bekezdés. A fő felügyeleti hatóság meghatározásában segítséget nyújt a 29. Cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport *Iránymutatás az adatkezelő vagy az adatfeldolgozó fő felügyeleti hatóságának meghatározásához. WP 244 rev.01*, 2017. április 5. címen kiadott dokumentuma.

⁶⁴ Egy kimutatás szerint az adatvédelmi hatóságok közötti határon átnyúló ügyek közel háromnegyede (72%) összesen hét tagállam adatvédelmi hatóságához mint fő felügyeleti hatósághoz került 2018 májusa és 2021 szeptembere között. Ez a hét tagállam: Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Spanyolország, Svédország. Lásd Johnny Ryan – Alan Toner: *Europe's Enforcement Paralysis: ICCL's 2021 Report on the Enforcement Capacity of Data Protection Authorities*. Irish Council for Civil Liberties, 2021. 4.

aszerint igyekeznek tevékenységi helyet, illetve központot választani maguknak, hogy a számukra kedvezőbbnek ígérkező gyakorlatot képviselő felügyeleti hatóság járjon el az adatkezeléssel kapcsolatos ügyekben.⁶⁵

Az internetes platformok adatvédelmi megfelelésének további erősítése – a megfelelés fokozott hatósági kontrollján és szükség szerinti kikényszerítésén túlmenően – nagyon jelentős tartalékot rejt még a szabályok élővé tételét és gyakorlati alkalmazását elősegítő mechanizmusok alkalmazása. Ilyeneket a GDPR-ban is találunk szép számmal. Néhány példa az internetes platformok adatvédelmi megfelelésének további erősítését szolgáló lehetőségekre:

- a) A beépített és alapértelmezett adatvédelem elvei kínálta eszközök jobb kihasználása. Az Európai Adatvédelmi Testület 4/2019. számú iránymutatása a 25. cikk szerinti beépített és alapértelmezett adatvédelemről számos olyan lehetőséget, illetve jó gyakorlatot mutat be, amelyek az internetes platformok által is alkalmazhatók, illetve „testre szabhatók” lehetnek, és ezáltal az adatvédelmi kockázatok jelentős mértékben csökkenthetők.⁶⁶
- b) A beépített és alapértelmezett adatvédelem lehetőségeinek jobb kihasználása az átláthatóság növelését is szolgálhatja. Emellett a transzparencia érvényesülése elősegíthető az olyan ikonok, jelölések alkalmazásával, amelyeknek köszönhetően a különböző platformok közötti átjárás esetén sem okoz nehézséget az adatkezelési rendelkezések közötti eligazodás az érintettek számára. Az ilyen ikonok és jelölések használatát a GDPR is ösztönzi, de mindeddig nem történt jelentős áttörés ezen a területen.⁶⁷
- c) A GDPR több önszabályozási mechanizmust ismer, amelyek jelentős szerepet kaphatnak a GDPR-ban megfogalmazott szabályok egyes szektorokban,

⁶⁵ „Az írásbeli példák alapján egyes hatóságok fellépése, szankcionálási hajlandósága kiemelkedően fontos lehet majd a későbbiekben az azonos szintű védelem biztosítása érdekében. Utóbbi szükségessé teheti a nem kellően szigorú hatósági hozzáállás felülvizsgálatát. Különösen igaz lehet ez annak tükrében, hogy bizonyos jelek arra utalnak, hogy egyes technológiai óriásvállalatok a fórum shopping eszközével élnének, hogy enyhébb szankcionálási gyakorlatot követő tagállami felügyeleti hatóságok joghatósága alá kerüljenek.” Lásd Szegedi László – Dornfeld László – Polgár Zoltán – Teleki Bálint: A GDPR alkalmazásával kapcsolatos első tagállami tapasztalatok – egységes szabályozás, eltérő alkalmazás. *Infokommunikáció és Jog*, 76. (2021), 1. 15.

⁶⁶ Lásd különösen az Európai Adatvédelmi Testület: 4/2019. számú iránymutatás a 25. cikk szerinti beépített és alapértelmezett adatvédelemről. 2020. október 20. 3. pontját.

⁶⁷ GDPR 12. cikk (7) bekezdés. A GDPR felhatalmazza a Bizottságot arra vonatkozóan is, hogy jogi aktusokat fogadjon el az ikonok által megjelenítendő információk és a szabványosított ikonok biztosítására vonatkozó eljárások meghatározása céljából. Lásd GDPR 12. cikk (8) bekezdés. Az olasz adatvédelmi hatóság (*Garante per la protezione dei dati personali*) 2021 áprilisában felhívást tett közzé olyan ikonok, szimbólumok, grafikai elemek beküldésére, amelyek elősegítik az adatkezeléssel kapcsolatos tájékoztatás könnyű befogadását. A verseny eredményeként kiválasztásra kerülő ikonokat, szimbólumokat a hatóság a honlapján elérhetővé teszi majd. Lásd online: 'Easy Privacy Information via Icons? Yes, You Can!' The Italian DPA Launches a Contest Calling for Creative Ideas from all Quarters. *European Data Protection Board*, 2021. április 14.

ágazatokban történő alkalmazásának elősegítésében. Ilyenek a magatartási kódexek⁶⁸ és a tanúsítási mechanizmusok.⁶⁹ Ezek a platformokra jellemző adatkezelési sajátosságok tekintetében jól használható eszközül szolgálhatnak az általánosan megfogalmazott követelmények egyes platformtípusokra történő „lefordításában”.

- d) A GDPR egyik jelentős újítása volt az adathordozhatóság jogának a bevezetése. Az adathordozhatóság joga alapján – bizonyos feltételek fennállása esetén – az érintett jogosult arra, hogy a rá vonatkozó, általa egy adatkezelő rendelkezésére bocsátott személyes adatokat tagolt, széles körben használt, géppel olvasható formátumban megkapja, továbbá jogosult arra, hogy ezeket az adatokat egy másik adatkezelőnek továbbítsa anélkül, hogy ezt akadályozná az az adatkezelő, amelynek a személyes adatokat a rendelkezésére bocsátotta. A fentieken túlmenően az adatok hordozhatóságához való jog gyakorlása során az érintett jogosult arra, hogy – ha ez technikailag megvalósítható – kérje a személyes adatok adatkezelők közötti közvetlen továbbítását.⁷⁰ Az internetes platformok tipikusan olyan szolgáltatásokat nyújtanak, amelyek kapcsán az adathordozhatóság jól alkalmazható jogsultság lenne az érintettek számára. Ennek a jognak az alkalmazása a gyakorlatban azonban még nem terjedt el igazán, vélhetően az interoperabilitás terén meglévő akadályoknak is köszönhetően, amelyeket talán az érintett adatkezelők sem sietnek lebontani.

Összességében azt láthatjuk, hogy az internetes platformok esetében elsősorban nem külön adatvédelmi szabályok megalkotására van szükség, sokkal inkább a meglévő szabályok nyújtotta lehetőségek jobb kihasználására és a szabályok minél következetesebb végrehajtására és kikényszerítésére.

Az Európai Unió kívüli adatvédelmi szabályozás

A digitális gazdaságban meghatározó szerepet betöltő internetes platformok jelentős része alapvetően globális szolgáltató, és elsődlegesen valamilyen Európai Unió kívüli (elsősorban az Egyesült Államokban, illetve Kínában található) központtal rendelkezik. Ennek ellenére – a GDPR hatályának köszönhetően – az uniós adatvédelmi szabályozás komoly hatást gyakorol a működésükre. Tekintettel azonban a platformok egyéb meghatározó piacaira, illetve globális jelenlétükre, az Unió kívüli szabályozás hatása sem elhanyagolható az esetükben. Az adatokat érintő szabályozás kiemelt szerepét ráadásul az is erősíti, hogy a digitális gazdaságban

⁶⁸ GDPR 40. cikk.

⁶⁹ GDPR 42. cikk.

⁷⁰ GDPR 20. cikk.

az adatokra vonatkozó jogalkotás egyre inkább geopolitikai hangsúlyt kap, és újabban a szabályozási kezdeményezések, illetve a joggyakorlat alakulása nem mentes az adatszuverenitási törekvésektől sem.

A platformok Európai Unión kívüli meghatározó piacain vegyes a kép. Míg az Egyesült Államokban egyelőre hiányzik a szövetségi szintű általános adatvédelmi szabályozás,⁷¹ ugyanakkor Kínában az elmúlt időszakban több olyan szabályozás született, amely a platformok működését érinti. A 2021 augusztusában elfogadott és 2021. november elsejétől hatályos kínai adatvédelmi törvény (PIPL) például az automatizált döntéshozatal⁷² kapcsán olyan követelményeket határoz meg, amelyek a GDPR elvárásain is túlmutathatnak. Ezek a követelmények⁷³ egyrészt magukban foglalják, hogy automatizált döntéshozatal esetében is transzparens és tisztességes eljárást kell biztosítani, beleértve, hogy az ilyen megoldás alkalmazása nem vezethet észszerűtlen különbségtételhez (például a kínált ár tekintetében), továbbá az érintettek – amennyiben a döntés jelentős hatással lehet rájuk – tájékoztatást kérhetnek a döntéshozatal kapcsán, és visszautasíthatják az ilyen eljárás kizárólagos alkalmazását. Abban az esetben, ha célzott marketingüzenetekhez kapcsolódóan kerül alkalmazásra az automatizált döntéshozatal, akkor a megoldást alkalmazó szervezeteknek biztosítaniuk kell mechanizmust arra, hogy a személyes jellemzőket figyelembe nem vevő ajánlatot is elérhetővé tegyék, vagy az érintettek elutasíthassák a személyre szabott ajánlat készítésének a lehetőségét.⁷⁴

Egyéb regionális adatvédelmi kezdeményezések is befolyásolhatják a platformok működését, így különösen az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation) keretében kialakított adatvédelmi szabályok⁷⁵ vagy az Afrikai Unió keretében 2014-ben elfogadott kiberbiztonsági és adatvédelmi konvenció.⁷⁶ Ez utóbbi a mai napig nem lépett hatályba, mivel eddig nem ratifikálta az Afrikai Unió kellő számú tagállama.

⁷¹ Ugyanakkor az Egyesült Államok egyre több tagállama fogad el általános adatvédelmi szabályokat. Kalifornia járt ebben az élen, de azóta követte már Virginia és Colorado, és számos más államban zajlik az adatvédelmi jogalkotás.

⁷² Personal Information Protection Law (PIPL) 73. cikk, 2. pont.

⁷³ PIPL 24. cikk.

⁷⁴ Deli és Muhari a GDPR kapcsán arra tesz javaslatot, hogy további érintetti jogok bevezetésével kellene biztosítani, hogy az érintettek kitörhessenek a rájuk kényszerített buborékból. Lásd Deli Gergely – Muhari Nóra: Csödöt mondott csodafegyver? A beépített adatvédelem hiányosságai. *Acta Humana*, 8. (2020), 1. 67–81.

⁷⁵ *Updates to the APEC Privacy Framework*. Asia-Pacific Economic Cooperation, 2016.

⁷⁶ *African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection*. African Union, 2014. június 27.

Az adatok szabad áramlása és hozzáférés biztosítása a platformok adatvagyonához

Az adatok szabad áramlására vonatkozó szabályok

Hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a GDPR nemcsak a személyes adatok magas szintű védelmét hivatott biztosítani, hanem az adatok szabad áramlását is. Pedig a GDPR már a címében egyértelművé teszi kettős rendeltetését, hiszen „a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról” címet viseli. Ugyanakkor a személyes adatok GDPR szerinti szabad áramlása nem jelenti azt, hogy harmadik felek könnyedén férhetnének hozzá a személyes adatokhoz, vagy az adatkezelőknek meg kellene nyitniuk az általuk kezelt adatbázisokat más adatkezelők előtt. Az adatok GDPR szerinti szabad áramlása sokkal inkább az egységes digitális piac szempontjából fontos rendelkezés, amely segíthet lebontani a tagállamok közötti jogszabályokban megjelenő, illetve a joggyakorlatban érvényesülő adatlokalizációs követelményeket.

Amikor adatok szabad áramlásáról beszélünk, akkor a személyes adatokon kívüli adatkategóriákra is gondolnunk kell, ezek a nem személyes adatok szintén jelentős szerepet játszanak az adatgazdaságban. Nem véletlen, hogy – bár a GDPR árnyékában megbújva – az Európai Unióban 2018-ban külön rendeletet fogadtak el a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről.⁷⁷ Ahogy az Európai Parlament és a Tanács (EU) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről szóló 2018/1807 rendeletének (a továbbiakban: 2018/1807 Rendelet) preambuluma rögzíti: „Az adatkezelés hatékony és eredményes működését és az adatgazdaság kialakulását az Unióban azonban az adatok mobilitásával és a belső piaccal kapcsolatos két akadály hátráltatja: a tagállamok hatóságai által előírt adatlokalizációs követelmények és a vevőfogvatartási gyakorlatok a magánszférában.”⁷⁸ Éppen ezért a 2018/1807 Rendelet szabályokat állapít meg a nem személyes adatok⁷⁹ tekintetében – többek között – az adatlokalizációs követelmények lebontása, illetve az adathordozás előmozdítása érdekében. A legnagyobb kihívást természetesen az úgynevezett vegyes adatkészletek kezelése jelenti, mivel ezek olyan adatbázisok, amelyekben személyes és nem személyes adatok egyaránt található. Internetes platformok esetében könnyen előállhat olyan helyzet, amikor vegyes adatkészletek jönnek létre. Ilyen esetekben a 2018/1807 Rendelet az adatkészlet személyes adatokat nem tartalmazó részére alkalmazható, míg ha

⁷⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete (2018. november 14.) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről. L 303/59 (2018. november 28.).

⁷⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. Preambulum (2).

⁷⁹ A 2018/1807 rendelet értelmében nem személyes adat minden olyan adat, amely nem minősül személyes adatnak a GDPR 4. cikk 1. pontja értelmében. Lásd Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. 3. cikk 1. pont.

az adott adatkészletben a személyes és a nem személyes adatok elválaszthatatlanul összekapcsolódnak, a 2018/1807 Rendelet kizárólag úgy alkalmazható, hogy ez ne sértse a GDPR-ban foglalt követelmények teljesülését.⁸⁰

A nem személyes adatok szabad áramlása kapcsán feltétlenül ki kell térnünk az adathordozás lehetőségére, amelyet a 2018/1807 Rendelet ösztönözni kíván.⁸¹ Az adathordozás kifejezés ismerős lehet, hiszen a GDPR egyik újdonsága volt az úgynevezett adathordozhatósághoz való jog⁸² bevezetése. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy – bár hangzásában és célját tekintve – hasonlóságot mutat a 2018/1807 Rendelet szerinti adathordozás a GDPR-ban biztosított adathordozhatóság jogával, ugyanakkor jelentős különbségek vannak a két megoldás között:

- a) Az adathordozás nem jogként jelenik meg, hanem önszabályozáson alapuló uniós szintű magatartási kódexek kidolgozása útján kívánják ösztönözni az adathordozás megvalósulását, „annak érdekében, hogy hozzájáruljon egy olyan versenyképes adatgazdaság megteremtéséhez, amely az átláthatóság és az interoperabilitás elvén alapul, valamint megfelelően figyelembe veszi azokat a nyílt szabványokat [...]”⁸³, amelyek többek között a 2018/1807 Rendeletben meghatározott szempontokra vonatkoznak.
- b) Az adathordozás címzettjei a foglalkozásszerű felhasználók, azaz olyan természetes vagy jogi személyek – ideértve a közigazgatási szerveket és a közjogi intézményeket –, akik vagy amelyek kereskedelmi, üzleti, kézműipari, szakmai tevékenységükhöz vagy feladatukhoz kapcsolódóan használnak vagy igényelnek adatkezelési szolgáltatást.⁸⁴ A foglalkozásszerű felhasználó a GDPR értelmében akár adatkezelőnek is minősülhet, ha személyes adat kezelését végzi, mindenesetre nem a GDPR szerinti érintetti szerepben lévő személyről van szó.
- c) A foglalkozásszerű felhasználó és a részére adatkezelési szolgáltatást nyújtó személyre, azaz a szolgáltatóra⁸⁵ terjed ki. A szolgáltató – amennyiben személyes adat kezelésére sor kerül – a GDPR alapján minősülhet adatfeldolgozónak, esetleg további adatfeldolgozónak.
- d) Az adathordozás kapcsán egyéb követelménynek való megfelelés kérdése is felmerül, különösen abban az esetben, ha úgynevezett egyes adatkészletekről

⁸⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. 2. cikk (2) bekezdés. A Bizottság iránymutatást adott ki a 2018/1807 rendelet és a GDPR közötti kapcsolódási pontok megfelelő értelmezése és kezelése érdekében. Lásd Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Iránymutatás a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről szóló rendeletről*. COM(2019)250 végleges (2019. május 29.).

⁸¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. 6. cikk.

⁸² GDPR 20. cikk.

⁸³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. 6. cikk (1) bekezdés.

⁸⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. 3. cikk, 8. pont.

⁸⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete: i. m. 3. cikk, 4. pont.

van szó, mivel ilyen esetekben a GDPR szerinti követelmények teljesülésére szintén figyelmet kell fordítani.

Összességében rögzíthető, hogy az adathordozás lehetősége az internetes platformok tekintetében relevanciával bírhat, és a jövőben – többek között a felhőszolgáltatások mellett – az internetes platformok közötti adathordozás lehetősége egyre inkább megjelenhet, különösen olyan esetekben, amikor az adott platform működésének lényegi eleme, hogy az egyik oldalon a 2018/1807 Rendelet szerinti foglalkozás-szerű felhasználók jelennek meg. Ilyen platformok lehetnek például az elektronikus piacterek, az ár-összehasonlító platformok, applikáció-áruházak.

A fentiekben láthattuk, hogy a digitális egységes piac, illetve az adatgazdaság működése szempontjából az adatok szabad áramlása kulcsfontosságú tényező, legyen szó személyes adatokról, nem személyes adatokról vagy olyan adatkészletekről, amelyek e két kategóriát vegyesen tartalmazzák. Az adatok szabad áramlása az internetes platformok tekintetében kulcsfontosságú, hiszen hozzájárulhat a versenyfeltételek kiegyenlítéséhez, a vevőket az egyes szolgáltatókhoz láncoló gyakorlatok lebontásához, így a verseny erősítéséhez. Látható, hogy mind a személyes, mind a nem személyes adatok vonatkozásában jelentős jogalkotási lépések történtek a digitális egységes piac megteremtése érdekében. A gyakorlatban azonban még mindig számos esetben nem kellően érvényesülnek ezek a lehetőségek, így a következő időszak feladata az internetes platformok vonatkozásában is elsősorban az, hogy a meglévő keretek kitöltésével és szabályok alkalmazásával érvényt szerezzenek – a digitális egységes piac akadálymentesebb működése érdekében – az adatok szabad áramlására vonatkozó rendelkezéseknek. E tekintetben az önszabályozás szerepe különösen jelentős, és az önszabályozás fontos eleme lehet a személyes adatok és nem személyes adatok szabad áramlására vonatkozó szabályok minél összehangoltabb alkalmazása, elősegítve, hogy az internetes platformokon lebonyolításra kerülő tranzakciók során keletkező adatok esetében is megvalósulhasson az adatok könnyebb mozgatása a platformok között.

Az adatok szabad áramlása azonban nem jelenti külső, harmadik fél általi hozzáférhetőség biztosítását, amely pedig az adatgazdaság szempontjából szintén nagyon jelentős tényező lehet, hiszen a platformok jellemzői kapcsán azt láthattuk, hogy a platformok helyzetét éppen az szilárdítja meg a piacukon, és jelent belépési korlátot más szereplőknek, illetve más piacok esetében a platformok számára könnyebb belépést biztosíthat, hogy nagyon jelentős adatvagyonot halmoznak fel, és ehhez harmadik felek nem férhetnek hozzá.⁸⁶ A GDPR-ban megjelenő adathordozható-

⁸⁶ „Néhány internetes platform több gazdasági ágazatban is versenyez, és úgy használja piaci erejét, hogy számos kérdés merül fel, ami a versenyszabályok konkrét esetre való alkalmazásán túl további elemzést igényel.” Lásd Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.). 3.3.1. pont.

sághoz való jog ugyan az érintett oldaláról reflektál erre a problémára, de – ahogy a 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport vonatkozó iránymutatása is leszögezi – „[n]oha a személyes adatok hordozhatóságával kapcsolatos jog élénkítheti a versenyt a szolgáltatások között (azáltal, hogy megkönnyíti a szolgáltatások közötti váltást), az általános adatvédelmi rendelet a személyes adatokat szabályozza, és nem a versenyt”.⁸⁷ Éppen ezért az adatok hozzáférhetősége, illetve megoszthatósága olyan kérdés, amelyet a szabályozásnak rendeznie kell, különös tekintettel az olyan adatkategóriákra, amelyek valamilyen szempontból védelemben részesülnek. Ilyen védett kategóriának tekinthetjük a személyes adatokat, hiszen az ezekhez való hozzáférhetőséget, illetve megoszthatóságot éppen a személyes adatok védelmére hivatott szabályok nehezíthetik meg vagy gátolhatják. Azon túlmenően, hogy az adatok védelmére vonatkozó szabályok természetes akadályát képezik az adatok harmadik felek számára hozzáférhetővé tételének, illetve megosztásának, bizonyos esetekben az adatok felett rendelkező entitásoknak erős hivatkozási alapot biztosítanak, ha érdekeik az általuk kezelt adatok megosztása ellen hatnak. Az internetes platformok könnyen lehetnek olyan helyzetben, amikor a náluk felhalmozódó adatok tekintetében a hozzáférhetőség vagy megosztás ösztönzése lenne szükséges a verseny élénkítése érdekében, ugyanakkor az adatvédelmi szabályok figyelembevétele mellett. Az alábbiakban az adatokhoz való harmadik felek általi hozzáférés és az adatok megoszthatósága kapcsán felmerülő szabályozási kérdéseket vizsgálom meg.

Az adatokhoz történő hozzáféréshez kapcsolódó szabályozási megfontolások

A technológiai fejlődés és annak társadalmi, gazdasági hatásai által gerjesztett folyamatok, illetve a felmerülő szabályozási kérdések nemcsak a szakirodalomban jelennek meg, hanem a politikai és jogalkotási diskurzus részét is képezik. Az Európai Unióban 2020-ban több olyan átfogó, stratégiai irányokat kijelölő munkaanyag jelent meg, amelyek a téma szempontjából – már rövid és középtávon – jelentős hatással lehetnek a szabályozás alakulására. Egyrészt megjelent – a fentiekben már hivatkozott – *Európai adatstratégia*, amely az adatvezérelt fejlődés európai útjának kereteit hivatott lefektetni, másrészt – ezzel egy időben – a Bizottság közzétette a *Fehér Könyvét* a mesterséges intelligenciáról.⁸⁸ Ezek számos olyan kérdést nyitnak meg és bocsátanak szélesebb körben vitára, amelyek a technológia és szabályozás kapcsolatára jelentős hatással lehetnek az adatokat érintő szabályok és elvek érvényesülését illetően. A téma jelentőségét mutatja, hogy az EU jövőbeni szerepének és helyének a meghatározásáról van szó a 21. század egyik jelentős témájában:

⁸⁷ 29. Cikk szerinti *Adatvédelmi Munkacsoport: Iránymutatás az adatok hordozhatóságáról*. WP 242 rev.01, 2017. április 5. 4.

⁸⁸ Európai Bizottság: *Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése*. COM(2020)65 végleges (2020. február 19.).

„Az EU vezető szerepre tehet szert, és egy olyan társadalom mintaképévé válhat, amely az adatoknak köszönhetően jobb döntések meghozatalára képes mind a gazdaságban, mind a közszektorban.”⁸⁹ A rendelkezésre álló, illetve folyamatosan létrejövő adatvagyon, a rendkívül gyors fejlődést mutató technológia és – a gyors változások közepette némileg elbizonytalanodó – szabályozás összefüggései és met-széspontjai kapcsán felmerülő kérdések és az ezekre adott válaszok meghatározóak lehetnek az európai társadalmi és gazdasági fejlődés elkövetkező éveinek, évtizedeinek alakulása szempontjából, illetve a tekintetben, hogy a szabályozás alakulása képes lesz-e befolyásolni a fejlődés irányait.

Az Európai adatstratégiából következő szabályozási lépések

Az Európai adatstratégiában megfogalmazott cél, hogy létrejöjjön egy egységes európai adattér, az adatok valódi egységes piaca.⁹⁰ Az egységes európai adattér létrehozatala előtt fennálló akadályok számbavétele kapcsán az adatstratégia első helyen említi az adatok rendelkezésre állásának és hozzáférhetőségének problémáját, hiszen számos innovatív megoldás, kutatási lehetőség, illetve a közjót (is) szolgáló tevékenység az adatokhoz való szélesebb körű hozzáférést, az adatok másod-, esetleg harmadlagos hasznosítását igényli. Az adatmegosztás többféle relációban megvalósulhat, így a kormányzati adatok magánvállalkozások számára történő elérhetővé tétele révén, a magánvállalkozások adatainak kormányzattal történő megosztásával, illetve – a platformok szempontjából talán a legfontosabb módon – a magánvállalkozások közötti (B2B) adatcserével. Ez utóbbinak azonban jelenleg számos akadálya van, beleértve a piaci pozíció megőrzésének igényét, a versenyelőny elvesztésétől való félelmet is.⁹¹ Ez a problémakör az internetes platformok által kezelt adatvagyon esetében is jelentkezhet, hiszen a platformok versenyelőnyének egyik fő összetevője éppen az általuk birtokolt adatvagyon és annak a platformok által szigorúan kontrollált hozzáférhetősége vagy éppen hozzáférhetetlensége. A tapasztalatok pedig azt mutatják, hogy az adatok megosztása, illetve hozzáférhetővé tétele adaptációs úton, azaz a meglévő szabályok megfelelő alkalmazásával nem vagy nem kellő mértékben oldható meg, így a további szabályozás, illetve a szabályozási környezet alakítása mindenképpen indokolt.

⁸⁹ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.). 1.

⁹⁰ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.). 6.

⁹¹ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.). 8.

Az Európai adatstratégia négy pilléren nyugvó stratégiát vázol fel az egységes európai adattér megvalósítása érdekében, és ennek része az olyan szabályozási keretek megteremtése, amelyek, többek között, az adatok hozzáférhetőségének problémájára is válaszokat kínálnak. Ezek közül a – már elfogadott – adatkormányzásra vonatkozó rendelet (*Data Governance Act*)⁹² és a – jelen tanulmány írásakor még előkészítés alatt álló – adatmegosztási rendelet (*Data Act*)⁹³ hozhat olyan szabályokat, amelyek a platformgazdaság kialakult struktúráit és viszonyait is jelentősen befolyásolhatják.

Az adatkormányzási keretek szabályozása révén az adatok piacának keretrendszere alakítható oly módon, hogy ezen kereteken belül az adatok interoperabilitása minél nagyobb mértékben biztosítható legyen, és az adatok megfelelő minőségben álljanak rendelkezésre a további hasznosíthatóság érdekében. Ezen túlmenően az adatokra vonatkozó egyéb jogi szabályozásban lefektetett követelmények, beleértve a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályokat, ne sérüljenek.

Az adatkormányzásra vonatkozó rendelet fontos hozadéka lehet, hogy olyan új szerepeket és fogalmakat is meghatároz az adatok hozzáférhetővé tétele, illetve megosztása kapcsán, amelyeket eddig érdemben nem rendeztek. Ilyenek lehetnek majd – többek között – az adatbirtokos, az adatfelhasználó, az adatmegosztás és a hozzáférés.⁹⁴ Fontos, hogy az adatkormányzási rendelet a személyes és nem személyes adatok tekintetében is rendezi a hozzáféréssel, illetve megosztással kapcsolatos egyes kérdéseket, hiszen a különböző adatkategóriák összehangolt szabályozása egyszerűbb és átláthatóbb működést tehet lehetővé az európai adattéren belül. Az adatmegosztás szabályozása kapcsán pedig, különösen a magánvállalkozások közötti adatmegosztás tekintetében, a hangsúly az önkéntességen van, így mindenképpen szükséges, hogy olyan környezet alakuljon ki, amelyben az önkéntes megállapodások létre tudnak jönni, és a szereplők érdekelték abban, hogy az adatok hozzáférhetővé váljanak. Fontos szerep jut az érintetteknek, hiszen az egységesülő adattérben egyre inkább a saját kezükbe vehetik a kontrollt azzal kapcsolatban, hogy az adataikat ki és milyen célra használhassa, illetve a maguk számára is előnyös, adatokon alapuló szolgáltatásokhoz juthatnak.

⁹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 Rendelete (2022. május 30.) az európai adatkormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet).

⁹³ Az adatmegosztási rendeletre vonatkozóan jelenleg a jogszabály tervezete érhető el: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) Rendelete a méltányos adathozzáférésre és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatmegosztási jogszabály). COM(2022) 68 végleges (2022.02.23.).

⁹⁴ Adatkormányzási rendelet, 2. cikk 8–10., illetve 13. pontok.

Az adatok megosztására vonatkozó szabályozás hatása az internetes platformokra

Az adatmegosztásra és hozzáférésre vonatkozó szabályozás körében történő további lépések, amelyek egy részét már ismerjük, az internetes platformok működését jelentős mértékben érinthetik majd a jövőben.

Egyrészt az adatok megosztása kapcsán is jóval szabályozottabb környezetben kell majd működniük. Az adatvédelmi szabályok mellett ugyanis egyre nagyobb szerepre tehetnek szert az adatok megosztására és hozzáférhetővé tételére vonatkozó szabályok, amelyek a platformok üzleti modelljének lényegét érintik, és az adatgazdaságban kiemelt jelentőséggel bírnak majd. Az adatok oldaláról közelítő szabályozási megoldások kiegészülnek továbbá egyéb, a digitális szolgáltatásokra és a digitális piacokra vonatkozó szabályokkal is. Ezek körébe sorolhatók különösen a digitális szolgáltatásokról szóló jogszabályra (Digital Services Act)⁹⁵ és a digitális piacokról szóló jogszabályra (Digital Markets Act)⁹⁶ vonatkozó javaslatok, amelyeket a Bizottság 2020 decemberében tett közzé.⁹⁷ Ezek elsősorban nem az adatokat érintő szabályokat tartalmazznak, ugyanakkor a platformok mint a digitális gazdaság központi szereplői e szabályozások célkeresztjében szerepelnek,⁹⁸ és egyes, az adatokhoz történő hozzáféréssel kapcsolatos rendelkezéseket is megfogalmaznak.⁹⁹

Másrészt az adatok megosztásának és az adatokhoz való hozzáférés ösztönzésével elindulhat egy paradigmaváltás az adatokkal kapcsolatos gondolkodásban, amely érintheti az adatok feletti kontroll alapvető kérdéseit, azaz hogy ki és milyen körben rendelkezhet az adattal, érintheti az adatalanyok (érintettek) adatokhoz kapcsolódó jogainak gyakorlását, és hosszabb távon az adatok értékének és gazdaságban betöltött szerepének egyértelmű elismerése mellett az adatok, beleértve a személyes adatokat

⁹⁵ Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról*. COM(2020)825 végleges (2020. december 15.).

⁹⁶ Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály)*. COM(2020)842 végleges (2020. december 15.).

⁹⁷ A két jogszabályt az Európai Parlament 2022. július 5. napján elfogadta, és – a Tanács jóváhagyását követően – az Európai Unió hivatalos lapjában történő megjelenésüket követően léphetnek hatályba.

⁹⁸ A digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály tervezete meghatározza az online platform fogalmát is, amely alapján az „olyan tárhelyszolgáltató, amely a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére információkat tárol és nyilvánosan terjeszt, kivéve, ha ez a tevékenység egy másik szolgáltatás kisebb és kizárólag kiegészítő eleme, ami objektív és technikai okokból nem használható a másik szolgáltatás nélkül, és az ilyen elem másik szolgáltatásba való integrációja nem a rendelet alkalmazhatóságának elkerülésére szolgál”. minősül online platformnak [2. cikk h) pont]. A digitális piacokról szóló jogszabálytervezetben pedig meghatározásra kerülnek az alapvető platformszolgáltatások (2. cikk 2. pont), illetve a kapuőrök (2. cikk 1. pont, illetve 3. cikk).

⁹⁹ Ezzel kapcsolatban lásd például a digitális piacokról szóló jogszabály tervezetének Preambulum (55)–(56) bekezdéseit, illetve 6. cikk (1) bekezdés i) és j) pontjait a kapuőrnek minősített platformszolgáltatókra vonatkozóan, amelyek adatokhoz történő hozzáférés biztosítását írják elő.

is, szolgáltatásként és ellenszolgáltatásként való kezelése révén az adatok tudatos átpozicionálására kerülhet sor, amely akár az adatvédelmi szabályok alkalmazására is hatást gyakorolhat.

Az adatmegosztás és az adatokhoz való hozzáférés lehetőségének kiterjesztése a platformgazdaság központi elemét, az adatok feletti rendelkezés lehetőségét, ezáltal a verseny egyik kiemelten fontos tényezőjét érinti. Amennyiben akár az érintettek általi kontroll erősödése, akár az adatok vállalkozások közötti megosztása, esetleg e kettő keveréke kellően jelentős szerepre tud szert tenni a jövőben, az alapaiban érintheti a platformok üzleti modelljét és az internetes platformok piacain kibontakozó versenyt.

Összegzés – záró gondolatok

A 21. század digitális gazdaságában nagyon jelentős szerep jut a platformoknak és az általuk képviselt üzleti modellnek, amelyben központi helyet foglalnak el az adatok, különösen a személyes adatok. A személyes adatok kapcsán sokáig az adatok védelmét biztosító szabályozáson volt a hangsúly. Látható, hogy az Európai Unióban kialakult a személyes adatok védelmének egy robusztus rendszere, amely példaként szolgál a világ számos más pontján folyó adatvédelmi szabályozáshoz. Az internetes platformok is az általános adatvédelmi keretek között működnek, bár sokszor feszegetve annak határait. Mégis azt mondhatjuk, hogy az internetes platformok működésével összefüggő adatvédelmi kockázatokra az adatvédelmi szabályok megfelelő válaszokat adnak, még akkor is, ha a jogalkalmazásban tapasztalhatunk hiányosságokat, illetve elmaradásokat. Az internetes platformokat érintő adatvédelmi kockázatok kezelése kapcsán tehát elsősorban nem jogalkotásra, hanem következetes jogalkalmazásra van szükség.

Az Európai Unióban lezajlott 2016-os adatvédelmi reform során a személyes adatok védelme mellett már hangsúlyosan megjelent az adatok szabad áramlása mint a digitális egységes piac fontos célkitűzése. Az adatok tekintetében egységesülő uniós szabályozás az európai adattér kialakulásához vezet. Emellett látható ugyanakkor az a tendencia, miszerint az adatok egyes térségeken belüli szabad áramlásának ösztönzése mellett szintén megjelennek az adatlokalizációs törekvések, illetve az adatszuverenitás igénye. Az internetes platformokat mindkét jelenség érinti, hiszen az adatok szabad áramlása kapcsán az adatok hordozása például a platformok közötti mozgást is serkenetheti, másrészt egyre többször kell szembenézniük olyan direkt vagy indirekt követelményekkel, amelyek bizonyos adatkategóriák tekintetében gátolják, vagy legalábbis nehezítik a szabad mozgást.

Az utóbbi időszakban azt figyelhetjük meg, hogy egyre hangsúlyosabban jelennek meg az adatok megosztását és az adatokhoz való hozzáférés biztosítását ösztönözni kívánó szabályozási elképzelések. Ez a szabályozási fejlemény az internetes platformokat jelentős mértékben érinti, mert az üzleti modelljük alapvető

jelentőségű elemét, az adatok feletti kontrollt erodálhatja. Az előttünk álló időszak egyik alapvető kérdése lesz, hogy miként reagálnak a szereplők erre az új, az adatmegosztást ösztönző megközelítésre. Hosszabb távon pedig kiemelt jelentősége lesz annak, hogy az adatokat érintő gondolkodásban paradigmaváltásra kerül-e sor, és az internetes platformok az adatok feletti jelenlegi kontrolljukat elveszítve vagy legalábbis kontrolljukban meggyengülve, kénytelenek lesznek-e az üzleti modelljükön és működésükön érdemben változtatni.

Az adatok megosztására vonatkozó szabályozás kapcsán számos nyitott kérdés áll még előttünk, ugyanakkor azt talán már most leszögezhetjük, hogy a jövőben az adatokat nem védeni vagy megosztani kell, hanem sokkal inkább védeni és megosztani.

Protect or Share? The Role of Personal Data in Regulating Internet Platforms

Abstract

Internet platforms play a central role in the digital economy. Platforms are present in different markets, but what they have in common is that they heavily rely on data provided by the users and collected about their users in the course of using the platforms. A key issue in relation to the operation of the platforms is how the rules on data protection apply to them. On the other hand, given that platforms provide increasingly data-driven services, the need to share data and make it accessible by third parties becomes more and more relevant. Based on the potential contradiction between data protection and data sharing, it is also crucial for internet platforms whether a balance between the two sets of requirements can be found and, if yes, how this may affect the business model of the platforms.

Felhasznált irodalom

29. Cikk szerint Adatvédelmi Munkacsoport: *Iránymutatás az adatkezelő vagy az adatfeldolgozó fő felügyeleti hatóságának meghatározásához*. WP 244 rev.01, 2017. április 5. Online: <https://bit.ly/3aIWtom>
29. Cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport: *Iránymutatás az adatok hordozhatóságáról*. WP 242 rev.01, 2017. április 5. Online: <https://bit.ly/3OfNzMP>
29. Cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport: *Iránymutatás az automatizált döntéshozatallal és a profilalkotással kapcsolatban a 2016/679 rendelet alkalmazásához*. WP 251 rev.01, 2018. február 6. Online: <https://bit.ly/3cnMSDB>
- African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection*. African Union, 2014. június 27. Online: <https://bit.ly/3o7EScD>
- A Gazdasági Versenyhivatal Vj-85/2016/189 sz. határozata. Online: <https://bit.ly/3aIsyg3>
- A Kúria Kfv.II.37.243/2021/11. sz. ítélete. Online: <https://bit.ly/3IMrpQZ>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). L 119/1 (2016. május 4.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete (2018. november 14.) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről. L 303/59 (2018. november 28.).

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete (2022. május 30.) az európai adatkormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet). L 152 (2022. június 3.)
- Cattaruzza, Amael: *A digitális adatok geopolitikája. Hatalom és konfliktusok a big data korában*. Budapest, Pallas Athéné, 2020.
- Deli Gergely – Muhari Nóra: Csődöt mondott csodafegyver? A beépített adatvédelem hiányosságai. *Acta Humana*, 8. (2020), 1. 67–81. Online: <https://doi.org/10.32566/ah.2020.1.3>
- ‘Easy Privacy Information via Icons? Yes, You Can!’ The Italian DPA Launches a Contest Calling for Creative Ideas from all Quarters. *European Data Protection Board*, 2021. április 14. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/wdfTL>
- Európai Adatvédelmi Testület: *4/2019. számú iránymutatás a 25. cikk szerinti beépített és alapértelmezett adatvédelemről*. 2020. október 20. Online: <https://bit.ly/3zmIE8F>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.). Online: <https://bit.ly/3zbZJlf>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Online platformok és a digitális egységes piac – Lehetőség és kihívás Európa számára*. COM(2016)288 végleges (2016. május 25.). Online: <https://bit.ly/3PB0VEo>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Iránymutatás a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről szóló rendeletről*. COM(2019)250 végleges (2019. május 29.). Online: <https://bit.ly/3obRmQg>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.). Online: <https://bit.ly/3uQXNw4>
- Európai Bizottság: *Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése*. COM(2020)65 végleges (2020. február 19.). Online: <https://bit.ly/3aMO8Qu>
- Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai adatkormányzásról (Adatkormányzási rendelet)*. COM(2020)767 végleges (2020. november 25.). Online: <https://bit.ly/3IZZFIZ>
- Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról*. COM(2020)825 végleges (2020. december 15.). Online: <https://bit.ly/3O8aB8c>
- Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály)*. COM(2020)842 végleges (2020. december 15.). Online: <https://bit.ly/3aPc31K>
- European Commission: *Inception Impact Assessment – Ares(2021)3527151*. Online: <https://bit.ly/3oaL0Rj>
- Gyekiczky Tamás: *Jogrendszerek a Digitális Társadalomban*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2020.
- Hill, Michael – Dan Swinhoe: The 15 Biggest Data Breaches of the 21st Century. *CSO Online*, 2021. július 16. Online: <https://bit.ly/3o7F5MX>
- Hirshleifer, Jack – Amihai Glazer – David Hirshleifer: *Mikroökonómia*. Budapest, Osiris, 2009.
- Klein Tamás – Tóth András (szerk.): *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018. Online: <https://doi.org/10.55413/9789632958293>
- Molenaar, Cor: *A verseny vége. A hálózati gazdaság hatása*. Budapest, Pallas Athéné, 2021.

- Nielsen, Jacob: Nielsen's Law of Internet Bandwidth. *NN/g Nielsen Norman Group*, 1998. április 4. / 2019. szeptember 27. Online: www.nngroup.com/articles/law-of-bandwidth/
- Piffaut, Henri: *Platforms, a Call for Data-based Regulation*. CPI Antitrust Chronicle, 2018. Online: <https://bit.ly/3PwWUke>
- Ryan, Johnny – Alan Toner: *Europe's Enforcement Paralysis: ICCL's 2021 Report on the Enforcement Capacity of Data Protection Authorities*. Irish Council for Civil Liberties, 2022. április 13. Online: <https://bit.ly/3uVrKuR>
- Srnicek, Nick: *Platform Capitalism*. Cambridge–Malden, Polity Press, 2017.
- Szegedi László – Dornfeld László – Polgár Zoltán – Teleki Bálint: A GDPR alkalmazásával kapcsolatos első tagállami tapasztalatok – egységes szabályozás, eltérő alkalmazás. *Infokommunikáció és Jog*, 76. (2021), 1. 10–16. Online: <https://bit.ly/3ATwTHO>
- Trudeau, Justin: Justin Trudeau's Davos Address in Full. *World Economic Forum*, 2018. január 23. Online: <https://bit.ly/3PjGGLM>
- Updates to the APEC Privacy Framework*. Asia-Pacific Economic Cooperation, 2016. Online: <https://bit.ly/3PhCZpE>